

verklaarbaar maken; want al moge men er wat van afweten, de problemen worden toch in den regel niet gekend, evenmin als de historie der zending in het algemeen; hoevelen onzer predikanten zullen b.v. de „Geschiede der protestantische Missiën" van Dr. G. Warneck hebben doorgelezen? en hoevelen lezen trouw „De Macedoniër", om van „The International Review of missions" en het „Allgemeine Missions-Zeitschrift" te zwijgen?

Op de vraag: wat te doen? antwoordde de heer Van Wijk in zijn vermeld referaat: „Het den predikanten gemakkelijk maken de zending te leeren kennen; hun de zendingstudie te geven, zooals een predikant het uitschrijft, „als gesneden koek." Voor het bijeenzoeken van materiaal hebben zij geen tijd. In die richting wordt reeds veel gedaan, ook door henzelf; wij denken aan hun studie-werken, bijeenkomsten van twee dagen, of enkele zendingsdagen; en aan het uitstekend initiatief van de vier (Herv.) zendingslichamen inzake de predikantenconferentie te Lanteren (iets anders dan de conferenties voor zendingstudie, voor ieder toegankelijk, terwijl op die pred. zend. conf. alleen Herv. pred. mogen komen).

Het is wel duidelijk, dat „de gesneden koek" allermindst de studie wil uitsluiten; alleen het bestudeeren der bronnen zal voor de meeste predikanten onmogelijk zijn wegens volkomen gebrek aan tijd; maar zij kunnen toch wel wat doen, b.v. geregeld de hoofdperiodieken der zending lezen, en vrouw volgen de verschillende berichten van het eigen zendingsveld. Het is dan ook een eerste eisch, dat alle predikanten geabonneerd zijn op „De Macedoniër", en ook „Het Zendingsblad" niet ongelezen laten. Doch men leze de artikelen, die ds. H. Dijkstra in „De Macedoniër" Oct., Nov. en Dec. 1914 plaatste als Zendingsgids voor predikanten en onderwijzers. Het is jammer, dat deze artikelen niet afzonderlijk zijn uitgegeven, want het is nu te vreezen, dat velen dezen jaargang of deze afleveringen niet meer bezitten.

Doch ook al weet men naar eigen gedachte o zoo weinig van de zending, daarom kan men toch nog veel voor de zending doen. Wij hebben toch een ernstige roeping tegenover de gemeente. Te Edinburg werden o.a. ook deze juiste woorden gesproken: „De belangstelling der kerk kan stijgen tot de hoogte van die van den voorganger, er ook onder blijven, maar nooit er boven stijgen", en: „De predikant is niet alleen leeraar van zijn leerlingen en herder van een kudde, maar hij is ook aanvoerder van een leger."

Deze beide uitspraken spreken „boekdeelen." De predikant heeft zelf te handelen in de prediking, het gebed, op de catechisatie enz. Maar hij moet zelf niet alles willen doen; het „leeken" element moet vooral niet verwaarloosd; laten wij in dezen met name van de praktische Amerikanen willen leeren; het is de kunst heel een gemeente mobil te maken.

Wij besluiten met een heenwijzing naar het woord, door ds. Henzel op de conferentie van Edinburg gesproken. Ook hij was van oordeel, dat aan de meesten onzer predikanten de tijd ontbreekt een diepgaande studie der zending te maken; maar, zoo zeide hij, er is een weg, waarin het den zendingsleiders mogelijk is invloed uit te oefenen op de predikanten en door hen op heel de gemeente, zonder teveel beslag op hun tijd te leggen. Welke dan? Iedere domine en door hen iedere christen, moet op den Bijbel zien en den Bijbel gebruiken als het zendingsboek bij uitnemendheid. Maar gebeurt dit? Bepaalde zendingspreeken te houden kan geen kwaad bij wijze van uitzondering, maar dit mag er niet toe leiden ze tot bijzondere gelegenheden te beperken. Men struikelt in den Bijbel gedurig over zendingsgedachten en zendingshistorie, met name in het N. T. Doch velen letten er niet op. Zouden er b.v. op Kerstmis wel vele zendingspreeken worden gehouden? En toch is er ternaauwernood een gelegenheid te noemen, waarbij de zending beter ter sprake kan komen, dan bij het zenden van Gods eengeboren Zoon in het vleesch als Heiland der wereld.

Maar waartoe zouden wij meer noemen? Laten wij allen, leeraars en gemeente, den Bijbel als zendingboek gebruiken, dan is reeds veel gewonnen, en zal men meer dan tot dusver er ook naar stroven op andere wijze met de zending in aanraking te komen. Nogmaals, de predikanten hebben in dezen een roeping te vervullen; en wie, wie zal die roeping willen verwaarloosen en gering achten?

A. J. P.

J. D. WIELENGA.

LITERATUUR EN KUNST.

Moderne letterkunde en Christelijke opvoeding.

VII.

Wat leest ons christenvolk?

Wij mogen nu zeker als ongeveer vaststaand erkennen het feit, dat de muze der moderne letterkunde bij de z.g. intellectuele jeugd in onzen kring geen vreemdlinge is.

Niet aan vermoedens en geruchten, maar aan officiële leerboeken en vertrouwde inlichtingen, heb ik de gegevens ontleend betreffende het onderwijs in de letterkunde op onze hogere christelijke scholen.

Eigenlijk is hiermee reeds een deel van onze taak-schuld ingelost.

Voorgesteld hadden we ons immers in de werkelijkheid een antwoord te zoeken op de vraag, of waar is hetgeen sommige „voorgangers" in hun lijfbladen verkondigen, dat ons volk als zoodanig geen moderne letterkunde leest en dus de orthodoxe jongeling met een roman van Louis Couperus in de hand als een niet ernstig geldende uitzondering moet worden beschouwd.

Wie met de sprekende feiten, die we vaststelden, voor oogen nog durft volhouden, dat de Couperus-lezende jeugd een quantite négligeable (deel, dat niet in aanmerking komt) is, moet getuigen worden in de rubriek „gevaarlijke paedagogen."

Men onttrekke zich niet aan onze feiten-argumentatie met de looze opmerking, dat de jeugd, die wij, als met moderne letterkunde begiftigd, naar voren brachten, slechts een klein troepje aangaande „intellectuelen" betreft, want primo is het hedendaagsch percentage der onder ons studeerende jeugd niet klein, — in de groote steden loopen de scholen over, — maar wat meer klem is het feit, dat de kinderen, die nu onze christelijke gymnasia en burgerscholen bevolken, straks in ons midden leiding geven aan het leven. Uit hen groeien onze vakmensen en voorlichters. Zij geven het tempo aan van onzen opmarsch en den toon aan in onze kleine christelijke maatschappij.

Wanneer hier de moderne letterkunde, niet als verboden snoepgoed, maar als verordeneerde spijs, wordt genoten, kan men zeggen, dat ons christenvolk als zoodanig reeds deze letterkunde als cultuurelement heeft aanvaard.

Maar wij willen den twijfelaar de maat vol meten. Hij kan immers nog tusschenbeide komen met het optimistisch verweer, dat toch zeker het nietstudeerend deel der kerkelijke natie zich in het algemeen van deze nieuwe letterkundige beschaving verre houdt. Ons volk is het volk der kleine luyden, en wat weet de kleine man van Kloos' sonnetten, wat bekommert hij zich om Quérido's proza? De heele cultuurbeweging sinds '80, gelijk trouwens elke kunst-herleving, gaat, als een rivier langs een kaasmuur, aan hem voorbij.

Dit laatste is zeker niet geheel onwaar. De kunst is en blijft voor de weinigen. Maar reeds bij onzen opzet hebben wij bij de literaire kunst de onderscheiding gemaakt tusschen het schoonheids-element (dat de massa koud laat) en het vermaak- en verstrooiings-element, waarnaar juist de menigte hongert. Wanneer het volk, vooral de jeugd, naar de groeiscelen der moderne letterkunde grijpt, is het zeker niet in de eerste plaats te doen om aesthetisch genot, maar om het andere, dat er bijkomt, dat er in is.

Uit wat oorzaak en met welk doel de lettergrage mensch het boek ter hand neemt, doet in dit geval niet ter zake. De vraag is aan de orde of hij leest, en op deze vraag willen wij bedacht zijn ook ten opzichte van de genoemde „kleine luyden."

Natuurlijk wordt in deze zaak een onderzoek door veel meer bezwaren gedrukt.

Het geldt hier dingen, die gebeuren niet op een publieke school, maar in het geïsoleerde huisvertrek.

En wie weet wat zich daar „afspeelt"?

Inspekteert ge bij het huisbezoek het boekenrekje van het christelijk gezin, dan valt zeker uiterst zelden een grillig bandje van Couperus op.

Daar lichen u veeleer de mooie banden van Henry's en Kuyper's werken toe.

Ook wordt uw oog getroffen door de stroeve, perkamenten omhulsels van sommige „olde schrijvers."

Maar ge weet immers, dat ons volk in deze eeuw nauwelijks meer boeken koopt, althans wanneer het geldt ontspanningslectuur.

Waarom zou men zijn lieve geld uitwegen voor dure boeken, wanneer in elke straat de leesbibliotheek wankt, die voor luttele stuivers van alle literaire heerlijkheden te smullen geeft.

Juist dit vluchtig in- en uitgaan van gehuurde boeken maakt een onderzoek bezwaarlijk.

Toch moeten we weten.

't Is meer dan tijd.

Ons volk is in gevaar.

Laat ik hier mogen mededeelen wat een persoonlijke (en dus gebrekkige) enquête mij doed vinden.

Ik koos als veld van onderzoek mijn catechisatie, die gehouden wordt in een echte Amsterdamsche volksbuurt. Voor verroweg het grootste deel wordt deze „leering" bezocht door kantoorbedienden, fabrieksjongens, valdeelingen, atelier-meisjes en dienstboden.

Ik stelde de vraag mij te willen inleveren een zooveel mogelijk volledige lijst, van de namen der boeken (vooral de moderne letterkunde niet te vergeten), die door hen gelezen waren, en voegde er bij, om zooveel mogelijk waarborg te hebben voor volledigheid, dat zij de lijst niet met hun naam behoeften te onderteekenen.

En de uitslag?

Van ongeveer dertig catechisanten, dus een betrekkelijk klein percentage, kreeg ik antwoord. Wanneer ik echter in aanmerking neem, dat een groot deel van de jongemensen op dezen leeftijd geen tijd of lust heeft tot lezen (de enquête „Als wij kiezen gaan", heeft dit voor andere kringen wel heel duidelijk aan het licht gebracht), dan mag

ik aannemen, dat de genoemde dertig biechtelingen toch wel vertegenwoordigen het belangrijkste contingent dergenen, die zich werkelijk inlaten met literatuur.

Ik heb de verschillende boek-titels der lijsten (sommigen rapporteerden een enorm getal, dat een kleine bibliotheek vertegenwoordigde) ingedeeld in verschillende rubrieken, en kwam toen tot het volgende merkwaardige resultaat.

Ernstige, stichtelijke, boeken waren verre in de minderheid. De eenigen, die mij worden vermeld, waren: „E Voto" en „Voor een distel een mirt" van Dr. Kuyper, „De Navolging van Christus" van Thomas à Kempis, „De Christenreize" van Bunyan, „De man, die den Heere vrees" van Ds. Fernhout.

In dit opzicht maakte, zoowel de lectuur van de meisjes als van de jongens, geen verheffenden indruk.

Overigens was natuurlijk de literatuur der meisjes degelijker dan van de manlijke jeugd.

Ik bepaal mij eerst tot de boeken door de jongedochters vermeld.

Bijna uitsluitend bestaat deze lectuur uit verhalen. Een heel enkele leest de gedichten van Beets of De Genestet, het letterkundig werk van Potgieter of een opvoedkundig boek van Lighart.

Het overige is: verhalen, niets dan verhalen, en daarbij zijn de boeken van neutraal of „paganistisch" karakter in aantal zeker het dubbele van de christelijke of christelijk getinte lectuur.

Van de christelijke schrijvers werden mij opgegeven: (ik begin met de buitenlandsche): Maltzahn (vrij druk gelezen), Ruma, Beecher-Stowe, Lewis Wallace, Mason, Maj. Bowen, Alcock, Maclaren, Yonge, M. v. O., voorts de Nederlandsche auteurs: Keuning, H. S. S. Kuyper, L. Penning, Seerp Anema, Joh. Breevoort, Ulfers, G. Schrijver, Hoogstraaten-Schoch, J. Veltman, Nelly Has.

Als „neutrale" schrijvers, die niet behooren tot de richting der moderne woordkunst, werden genoemd: Marlitt (zeer druk gelezen), Fanny Eden (zeer in trek), Barclay, Corelli, Lagerlöf, Edna Lyall, Werner, Dickens, Grimm, Ernst Zahn, Hall Caine, Reuter, Walter Scott, Ouida en de Hollandsche auteurs (in de minderheid): Schimmell, Bosboom-Toussaint, J. J. Cremer, Corn. Noordwal, Oltmans, Melati van Java, Koetsveld, Hildebrand.

Onder de grappige en drakerige lectuur reken ik: Justus van Maurik, E. Sue, Orczj (Pimpernel) en Sinclair.

Van de modernen lezen de meisjes: Boudier-Bakker, Henri van Boven, Reyneke van Stuwe (een meisje had nagenoeg al hare wetken genoten), Augusta de Witt, Top Naeff, Anna van Goch-Haulbach, Frederik van Eeden, Falkland, Streuvels, Brusse, Haspels, Felix Timmermans, (Pallietier), Louis Couperus en Maeterlinck. Van de geprononceerd-realistische schrijvers werd mij alleen genoemd: Martin (Dunseresje). Laat ik tenslotte vermelden, dat de vroeger gevierde onderwetsch-christelijke schrijvers, Gerdas, Van Lummel, Andriessen, Kloppers, zeer sporadisch op de lijsten waren te vinden.

De lectuur van de jongens vertoonde een totaal ander beeld.

Hier waren de „modernen" verre en verre in de meerderheid. Van sommigen kreeg ik den indruk, dat ze met moderne letterkunde waren overvoed, misschien wel vergiftigd.

Van de bepaald stichtelijke schrijvers kregen alleen een beurt: Dr. Kuyper („Nabij God te zijn"), Rullman, Dr. de Hartog, Dr. Callenbach, Ds. Fernhout, Bettex.

Van de christelijke verhalen-schrijvers vond ik: Maltzahn, Alcock, Ulfers, G. Schrijver, Hoogstraaten-Schoch.

De neutralen: Marlitt, Hall Caine, Lagerlöf, Edna Lyall.

Maar dan de modernen! Een schier eindeloze rij: Jacques Perk, Helene Swarth, Roland Holst, Boutens, Kloos, Verwey, Heyermans, Van Eeden, Burman, Boudier-Bakker, Van Deyssel, Couperus, Quérido, Brusse, Top Naeff, Reyneke Stuwe, Streuvels, Timmermans, Adama van Scheltema, d'Oliveira, Herman Robbers, Johan de Meester, Bernard Canter, Curwood, d'Annunzio, Balzac, Ibsen, Bernard Shaw, Nietzsche, en wellicht mag ik Multatuli hier ook bij rekenen.

Van de beslist-realistische literatuur vermeld ik: Barbusse „De Hel" (o.a. gelezen door denzelfden jongeling, die opgaf Kuyper's „Nabij God te zijn"), Zola, („Het Land", „Germinal", „Nana" en „Het Geld"), Quérido's „Levensgang", Martin (Malle Gevallen).

Een enkele catechisant toonde bepaald letterkundige neigingen, doorlat hij zich in de moderne dichters verdiepte, met behulp van bloemlezingen als van J. N. van Hall.

B. W.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

De aansluiting wordt een feit.

Schrijvende over de aansluiting van de emigrantenkerken bij de Dutch Reformed dienen wij niet uit het oog te verliezen, dat degenen die zich later weer afgescheiden hebben er alle belang bij hebben (kwade trouw zij uingesloten) om op het hun erachtens onkerkrechtelijke van die aansluitings-